

4. Александр Ксаверьевич Булатович // <http://www.geografia.ru/emp1.html>

5. Игумен Иларион. Священная тайна церкви // <http://www.krotov.info>

6. А.К. Булатович - гусар, землепроходец, схимник // <http://vostlit.narod.ru/Text/Dokumenty/Aethiopien/Bulatovich1/prcd.htm>

ОСВІТА НА СЛОБОЖАНЩИНІ У 17-18 СТОЛІТТІ

Доп. - Борщов Є.О., студ. гр. М-42.

Наук. кер. – асп. Дегтярьов С.І.

Слобідська Україна (Слобожанщина) – історично-географічна область у північно-східній частині України. Займала територію Харківської, Сумської, північ Донецької та Луганської областей, а також південно-східну частину Воронезької, південь Курської та більшість Білгородської областей РФ. У 17 сторіччі на Слобожанщині виникають монастирі (Дивногорський, Охтирський, Троїцький, Краснокутський, Козацький, Зміївський, Миколаївський та багато інших), у яких за сприянням братства розвивається освіта. Вже в 1675 році в Охтирці ми бачимо першу школу. Посада дяка при церкві була з'єднана з посадою шкільного учителя, бо ці школи засновувалися при церквах парафіянами, які самі й платили гроші пану директору, себто дякові. Ось через що школи і називали церковно-парафіяльними і разом з тим народними, бо їх утворював сам народ, котрий бажав “просвіти”, щоб боронити свою віру та національність. Цікаво те, що навіть панські піддані прохали обучати своїх дітей. З перепису Слобідських полків Хрущова 1732 р. відомо, що у чотирьох Слобідських полках вже на той час число шкіл було більш 124 (у Сумському, наприклад, було 47 шкіл, серед яких в самих Сумах було 5 шкіл, в яких 12 вчителів та їх помічників разом з старшими школярами рідною українською мовою

навчали учнів граматики, письма та співу). Вони були більш усього в козачих слободах, але траплялися і в деяких монастирських та панських селах. В полкових містах і по деяких сотенних містечках було навіть по декілька шкіл. Для свого часу ці школи були корисні для українського народу. Отже правительству треба було поліпшити та поширити їх програми, а не знищувати самі школи, як це було зроблено за царювання Катерини II і Олександра I. Знищувалися ці школи також в зв'язку зі скасуванням козаччини і обертанням підданих в кріпацтво. Народ виступав з протестом проти таких порядків, котрі були заведені царицею Катериною II. Очевидно, що тільки там, де є народна освіта, може бути й політична самосвідомість. Мешканців тоді було у 4 полках 303112. Одна школа тоді приходилась приблизно на 2524 душі. Учителів-дьяків і їх помічників-молодиків, що проживали з ними в шкільних помешканнях, було 372 чоловіки.

У 1726 році з Белгорода у Харків було перенесено середню духовну школу – славний Колегіум, котрий зробився центром освіти на Слобідській Україні, немов її духовною академією. Тепер – це духовна семінарія. Головними діячами у цьому просвітньому ділі були Белгородський єпископ Єпіфаній Тихорський і командуючий військом на Україні князь М. М. Голіцин. Цю середню школу помістили у будинку, який був куплений у Шидловського, і приписали до Харківського Покровського монастиря. Колегіум содержувався на монастирські доходи та доброхітні збори. Харків і уся Україна дуже радо привітали нову школу, де учнів обучали, як і по інших духовних школах України, піїтиці, риториці, філософії, богословію, слов'янській, грецькій, латинській, а потім французькій і німецькій мовам. Викладалися ці науки російською мовою, але розмовляли поміж себе учні українською. Училися у Колегіуму більш усього діти духовенства; число учнів доходило до 500. Щоб підготовляти освічених учителів, талановитих учнів, що закінчували Колегіум, посилали для подальшої науки навіть за границю (у Германію). Серед ректорів, префектів та учителів Харківського

колегіуму бачимо таких видатних людей, як Г. С. Сковорода, Шванський, Прокопович. Серед учнів було багато бідноти, “але ні холод, ні голод не зменшили охоти до науки”, – згадує Луб’яновський. Саме за розпорядженням Харківського приказу громадянського піклування 23 червня 1790 року в місті Суми було урочисто відкрито двокласну казенну школу, так зване мале народне училище.

З роками система освіти майже не змінювалася, поки в середині та вкінці 18 сторіччя відбулися сильні удари по українських школах з боку царської Росії. Правда, уряд російський призначив саме тоді певну суму на утримання кожної з перелічених шкіл, але ж ті державні кошти не могли замінити попередніх матеріальних ресурсів, і самі школи втрачають своє попереднє значення. Занепад наших старих шкіл входив у плани уряду Катерини II, що нищила автономні особливості Гетьманщини та Слобожанщини й заводила на Україні загальноросійський лад. Київську Академію цариця вважала вогнищем опозиції російському централізму, що так яскраво виявляється в наказах наших станів своїм депутатам в “Коміссію для сочинення проекта нового уложения” 1767 – 1768 рр. Вона хотіла їх просто знищити, та тільки необхідність примусила царицю переробити їх на чисто російські (спеціальні) школи для проведення тут омосковлення і поруч з ними ще завести в деяких містах (Києві, Катеринославі, Новгороді-Сіверському) “главные народные училища”, що прирівнювались нижчим класам пізніших гімназій. Таким чином, централістична політика Катерини II поклала кінець українській високій і середній школі, знищила її, а натомість завела російські школи для привілейованих станів (дворянства та духовенства), характерну “сословного”, неприступні для ширших мас, з обмеженою кількістю учнів. З голосних балачок про заснування університетів у Батурині, Катеринославі, Києві та Новгороді-Сіверському нічого не вийшло, можливо, між іншим, і через “склонность народа малороссийского к учению”, не зовсім бажану з централістичного погляду. Та ж сама централістична політика Катерини II знищила й народну школу

на Лівобережній Україні. У відношенні до початкової освіти, освіти народних мас, ця політика мала ще гірші наслідки, ніж до Академії та семінарії. Селянська наша людність, через ту ж саму Катерину II, опинилася (за винятком козаків) у кріпацькому стані, в залежності від поміщиків, а наслідком закріпачення свого селянство втратило волю й самодіяльність, підупадало економічно та культурно; старі його школи потроху й помалу зникли, а нові, з російськими урядовими вимогами, прищеплювалися занадто слабо. Сам уряд заснував початкові школи тільки по так званим “казенних селах”, в панських же селах, яких було значно більше, ніж “казенних”, школи відкривали самі пани-поміщики, останні ж з мотивів різного характеру робили це неохоче.

Отже, український тодішній народ був засуджена на темряву, на культурну відсталість, бо царська Росія весь час утискала український народ. В другій половині 18 сторіччя шкіл було занадто мало та й до того ж вони були московськими, чужими за мовою й духом нашому народові, внаслідок чого великий відсоток школярів давав “рецидив неграмотності”, і тогочасна українська освіта не могла розвиватися належним чином.

Список використаної літератури:

1. “Історія Слобідської України”, Д.І. Багалій, “Дельта” – Харків, 1993 р.
2. “Навчальні закладки дореволюційних Сум”, Лада Сапухіна, – Суми, 2000 р.
3. “Пам’ятки історичної думки України”, Українська культура, лекції за редакцією Дмитра Антоновича, “Либідь” – Київ, 1993 р.
4. Internet: “http://history.franko.lviv.ua/III_4.htm”.